

Vasné Tóth Kornélia

Munkáiban „a lélek szól a lélekhez”

Az 50 éve elhunyt
Bánszki Tamásra emlékezünk

Önarckép (Forrás: sulinet.hu)

Ötven éve, 1971 januárjában hunyt el Bánszki Tamás magyar festő-, grafikus- és szobrászművész, kinek több grafikáját is őrzi az Országos Széchényi Könyvtár. Jelen írásunkban rá emlékezünk.

Bánszki Tamás a Csongrád-Csanád megyei (akkor Csanád vármegyei) Földeákon született 1892. december 18-án, földműves szülők gyermekeként. Tanulmányait

Földeákon kezdte, jó eredményei okán a harmadik és negyedik évfolyamot már magánúton végezhetette. Szegeden a piaristáknál érettségizett. Önéletrajzában így írt a szegedi évekről: „...Munkácsy Honfoglalásának színvázlata, Csók István, Lotz Károly, Vágó Pál, Mednyánszky stb. alkotásai kötötték le a figyelmem és derék öreg rajztanárom, Nováky Bertalan ösztönzött a távoli cél felé. Így tehát 1912-ben az érettségi vizsga után a Képzőművészeti Főiskola rajztanárjelöltje lettem.”

A főiskolán tanára volt a Munkácsy-tanítvány Révész Imre, valamint Bosznay István, Edvi Illés Aladár és Lyka Károly. 1914 őszén besorozták, így tanulmányait csak 1918 tavaszán tudta befejezni.

1920-tól tanított a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tarpán, majd Fehérgyarmaton, ezt követően a debreceni piarista gimnáziumban – utóbbi helyen negyed évszázadon át. Bekapcsolódott az itteni művészeti életbe, csatlakozott a Debreceni Műpártoló Egyesülethez és az Ajtósi Dürer Céhhez. A helyi Művészháznak alapító tagja volt. Első debreceni kiállítására 1926-ban került sor. 1927-ben Földeákon az ugyancsak földeáki Dehény Lajos művésztanárral közösen mutatta be munkáit. Az 1920-as években tanulmányútjai során megfordult Ausztriában, Németországban, Olaszországban és Franciaországban. Könyvillusztrálással is foglalkozott, például az 1930-ban megjelent, Liszt Nándor és Sümeghy József által szerkesztett *Debrecen katolikus multja és jelene* című kötetet is az ő munkái díszítik.

Debrecenben az 1935 októberében megalakuló Ajtósi Dürer Céh fogta össze a grafikusokat, köztük Bánszki Tamás mellett a legismertebbek: Toroczkaik Oszvald, Menyhárt József, Gáborjáni Szabó Kálmán, Oláh István, Vadász Endre, Várkonyi Károly. Bánszki Tamás a céh 1935. decemberi nagy nemzetközi kiállításán – melynek rendezésében is komoly részt vállalt – kilenc mélynyomású lappal (*Útmentén, Házak, Tépett fák, Hadak útja, Szülőföldem, Füzér, Tél, Újbold, Búcsúsok*) vett részt, köztük rézkarcokkal, lágyalap és aquatinta eljárású lapokkal. *Házak* című rézkarcát a Déri Múzeum megvásárolta. Ekkoriban már a budapesti Nemzeti Szalonban és a Múcsarnokban is szerepeltek munkái. A Múcsarnokban 1931-től nyolc alkalommal állított ki. 1936-ban a varsói II. nemzetközi fametszet-kiállításon a *Madonna*, 1939-ben Chicagóban az *Aratás* című munkáját mutatták be. 1937 húsvéthétfőjén a debreceni Déri Múzeumban nyílt önálló tárlata, ahol a *Bánszki Tamás fametszetei* (Debrecen, 1937) című albumát is megvásárolhatták az érdeklődők. Utóbbi dr. Kanszky Márton ajánlásával jelent meg, és a művész hat metszetét (*Földeáki Madonna, Madonna, Angyali üdvözlet, Szent György, Immaculata, Golgota*) tartalmazza, melyek témái a megtestesülés és a megváltás. „A fa és a vas, a kéz és a lélek konszonanciája okozza azt, hogy Bánszki Tamás spirituális tartalma e képeiről, önkénytelenül is a maga teljes egészében kiárad, mert belőlük, a lélek szól a lélekhez!” – írta Kanszky az ajánlásban.

A II. világháborút követő időszakban, az iskolák államosítása (1948) után egy évig Debrecenben tanított. 1950–1951 között Földeákon volt pedagógus. 1952-től Szegeden és Makón is oktatott. Ez idő tájt több száz képet és grafikát készített. Fiatalabb korában az élénkebb színeket alkalmazta, később a finomabb, opálos színeket kedvelte. Leginkább akvarellképeket festett, melyeken főleg paraszti témákat, a népeletet és az alföldi tájat dolgozta fel. „Művészi meglátásban és kifejezőmódban egy gazdag élet és hűség süt át ezeken a képeken. S ez az élet és hűség azokhoz köti Bánszki Tamást, akiktől származik, alföldi, közlelbről földéaki parasztjaihoz” – írta Lódi Ferenc a *Délmagyarország*ban Bánszki 1961-es szegedi kiállítása kapcsán. És valóban legmeghittebb munkái a falusi házak, utcaszínek. Szívesen idézte föl a régi cséplések hangulatát, a színes öltözötű lányok, asszonyok csoportját, a vizes edényekkel megrakott talicskákat, de ugyanígy a szénásszekér, vagy a kis batyujával arra ballagó csizmás parasztember is megörökítést nyer zsánerképszerű alkotásain. Műveit az érzések, hangulatok, jellemrajzok és mozdulatok megragadása teszi élővé.

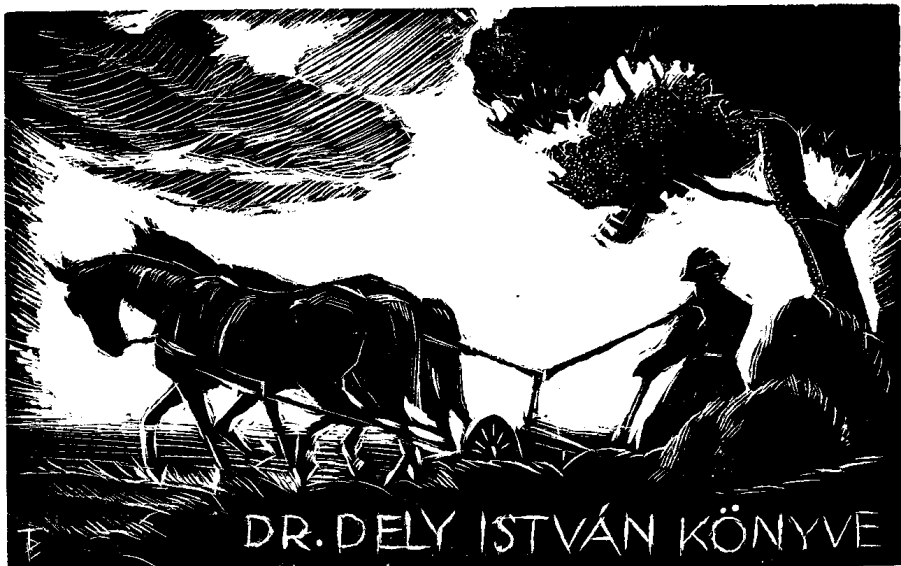
A grafikai technikák közül a rézkarc állt hozzá legközelebb, Debrecenben rézkarcoló műhelyt is alapított. Emellett ceruzarajzokat és fametszeteket készített. Szegeden a városi élet is nyújtott számára művészi élményt, de a Tiszaparton sétálva a folyó vize minduntalan a Földeákhoz hasonló Tápéra vezette. „...Szeged, Tápé s nyaranként még Földeák is: ez a három pont, melyek meghatározzák munkám területét...” – írta önéletrajzában.

Vallásos irányultsága okán templomokban is alkotott. Ő festette a debreceni Szent László-templom oltárképét, amely Szent Lászlót ábrázolja; az óföldéaki katolikus templom részére is készített oltárképét, és a debreceni Szent Anna-templom homlokzatát díszítő Szent Imre-szobor szintén Bánszki Tamás munkája.

1956-ban nyugdíjba vonult, de nem hagyott fel a művészi pályával. A szegedi Móra Ferenc Múzeumban többször is kiállították munkáit az 1960-as években. Ezek alkalmával számos grafikát ajándékozott a múzeumnak. 1964-től tagja lett a Képzőművészeti Alapnak.

Kevésbé ismert kisgrafikai munkássága, mely debreceni éveiben, főként az 1930-as években virágzott. Az Ajtósi Dürer Céh tagjaként számos megrendelést kapott a kör tagjaitól könyvjegyek készítésére. Az ekkoriban alkotott ex libriseiből és alkalmi grafikáiból többet is őriz az Országos Széchényi Könyvtár Térkép-, Plakát- és Kisnyomtatványtára, melyekből bemutatok néhányat.

Bánszki Tamás cserkész témájú rézkarc ex libriseket készített a sokáig Debrecenben élő, a cserkészmozgalomban aktívan részt vevő *Reisinger Jenő* (1908–1971) ex libris gyűjtő számára, a debreceni Ajtósi Dürer Céhet alapító neves műgyűjtő és bibliofil *Berei Soó Rezső* (1903–1980) botanikaprofesszor részére pedig annak 19. századi francia könyveibe szóló ex librist alkotott. *Dr. Dely István*nak, a helyi grafikai műhely tagjának is készített könyvjegyet, amelyen egy szántóvető embert ábrázol.

Bánszki Tamás fametszete

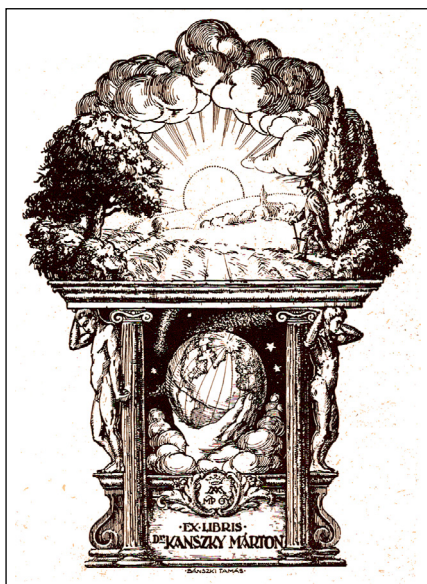
(OSZK Térkép-, Plakát- és Kisnyomtatványtár – Raktári jelzet: ExL.D/65)

Réthy István (1909–1988) – az Ajtósi Dürer Céh, majd a Kisgrafika Barátok Köre titkára – egyik ex librise kaszájára támaszkodó, megpihenő parasztembert mutat be. *Dr. Kanszky Márton* (1893–1959) piarista gimnáziumi tanár ex libriseit áthatja a mondanivaló mélysége és egyetemessége: az egyiken a földgolyó, a világegyetem, s benne az egyes ember mint vándor jelenik meg.

A *Kanszky család* részére szóló kisgrafikán feszület látható korpusszal, a Szentlelket jelképező galambokkal, a képen átsugárzik a megváltásba vetett hit, az Atya kegyelme és fényessége. *Lőkös Károly* könyvjegyén a tudás hatalma fogalmazódik meg: nyitott könyv szerepel lovassal, „A tudás fegyver, életharcban győzöl ezzel” felirattal.

Az Ajtósi Dürer Céh tagjai számára Bánszki 1938-ban tagsági jegyet metszett, melybe biankós lapként az egyes tagok beírhatták a nevüket. Fametszetű alkalmi grafikája maradt fenn „Boldog karácsonyt kíván Nagy József!” felirattal a híres debreceni pedagógus, műgyűjtő *Nagy József* (1879–1962) nevére, melynek ábráján a Debreceni Református Kollégium épülete látható, esti fényben.

Bánszki Tamás önmaga számára is metszett, illetve karcolt több ex librist, úgynevezett *ipse fecit* lapot. Az „Ez az én könyvem! Bánszki Tamás” feliratú rézkarcon ismét a vándor motívuma jelenik meg, székely kapuval. Egy fametszetű ipse fecit lapon, szintén 1938-ból, származására utalóan egy parasztudvar látható galambdúccal, szénakazallal, a háttérben gémeskúttal.

Bánszki Tamás grafikai

(OSZK Térkép-, Plakát- és Képzőművészeti Múzeum – Raktári jelzet: Exl.K/82 ; Exl.B/203)

Bánszki nevére nem csak saját maga készített ex librist, a debreceni Nagy Ferenc grafikus is alkotott könyvjegyet számára, amely parasztházakat és az előtérben festőt ábrázol („Bánszki Tamás könyve”, 1938).

A festői realizmus és impresszionizmus képviselője Óföldrőken hunyt el, sírja a földéaki temetőben található. Festményei a debreceni Déry Múzeumban, a szegedi Móra Ferenc Múzeumban, valamint a makói József Attila Múzeumban tekinthetők meg. Magántulajdonban is jelentős mennyiségű Bánszki-mű található.

„A végtelenül szerényen és magányosan élt idős művészt mindenki tisztelte, szerette. Tamás bácsi úgy szórtá szét közöttünk finom lírájú akvarelljeit, mint egy leveleit hullató öreg fa, mely épp oly észrevétlen távozik a természetből, mint ahogyan ő elment most a mi körünkből” – e szavakkal búcsúzott tőle Szelesi Zoltán 1971-ben. Munkásságából halála után több helyütt is emlékkiállítás rendeztek, például Makón (1995, 2014), Földrőken (2008), Debrecenben (2014), Szegeden (2015). A sokoldalú művészre a hazai ex libris életben való részvétele okán is van miért emlékeznünk.

Főbb szakirodalmak:

Bánszki Tamás emlékkiállítás nyílt Debrecenben. = Magyar Kurír, 2014. március 20. <https://www.magyarKurir.hu/hirek/banszki-tamas-emlekkiallitas-nyilt-debrecenben> (2020.12.28.)

Berei Soó Rezső: *Az Ajtosi Dürer Céh grafikai kiállításai*. = Magyar Exlibris, 2. évf., 1936. 1. sz. 1–16. p.

Horváth Mihály: „Magyar táj, magyar ecsettel”. 2015. november 5-től 30-ig. = A szegedi Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár weboldala. <http://www.sk-szeged.hu/kiallitas1/-/content/”magyar-taj-magyar-ecsettel-734860> (2020.12.12.)

Horváth Mihály: *Olvasónk írta – 125 éve született Bánszki Tamás festőművész*. = delmagyar.hu, 2017. december 16. <https://www.delmagyar.hu/szeged-es-kornyeke/olvasonk-irta-125-eve-szuletett-banszki-tamas-festomuvesz-1429696/> (2020.12.28.)

Lődi Ferenc: *A mindennapi élet közelsége egy tárlaton. Bánszki Tamás kiállításáról*. = Délmagyarország, 51. évf. 1961. 208. sz. 9. p. http://dmarchiv.bibl.u-szeged.hu/15391/1/dm_1961_208.pdf (2021.01.02.)

Tamás bácsi akvarelljei a makói könyvtárban. = makohirado.hu, 2014. december 10. <https://makohirado.hu/2014/12/10/tamas-bacsi-akvarelljei-a-makoi-konyvtarban/> (2020.12.12.)

Tóth Ferenc, Dr.: *Bánszki Tamás, a földéaki népelet szerelmese*. = sulinet.hu, 2016. február 23. <https://hirmagazin.sulinet.hu/hu/muveszetek/banszki-tamas-a-foldeaki-nepelet-szerelmese> (2020.12.29.)

Vasné dr. Tóth Kornélia: *Múltunk neves ex libris gyűjtői*, Budapest, Kisgrafika Barátok Köre Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület, 2019. 86–87., 153–155., 172–174. p.

Harminc százalékkal több olvasó a MEK-ben

2020-ban (az előző évhez képest) harminc százalékkal emelkedett az OSZK által üzemeltetett Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) olvasottsága. A koronavírus-járvány első, tavaszi hulláma idején a növekedés aránya a hetven-nyolcvan százalékot is elérte.

A Könyvtár az év folyamán több mint 15 millió látogatást regisztrált az oldalon. A megújulás előtt álló, huszonegyezer kötetet meghaladó digitális adatbázisra most már naponta hatvanezernél is több olvasó kíváncsi. A leggyakrabban letöltött, magyar szerzőjű szépirodalmi kötetek között többnyire klasszikusok – Mikszáth Kálmán, Petőfi Sándor, Krúdy Gyula és Rejtő Jenő – művei szerepelnek. Az elektronikus könyvtárban Jókai Mór 217, Mikszáth Kálmán 78, Móricz Zsigmond 64, Krúdy Gyula 54, Karinthy Frigyes 53 és Kosztolányi Dezső 35 műve, illetve művének kiadása található meg.

A MEK tematikus digitalizálást tervez a 2021-től szolgáltatható művekből, így többek között olvasható lesz Brodarics István királyi kancellár Szentpétery Imre (1878–1950) által fordított és sajtó alá rendezett históriája a mohácsi vészről, George Bernard Shaw (1856–1950) Az ördög cimborája (fordította Mikos Lajos) és Heinrich Mann (1871–1950) Ronda tanár úr (fordította Kosztolányi Dezső) című alkotása is.

(Forrás: www.oszk.hu)